

Utazás Szentpétervárról Szentpétervárra

Az orosz városok és területek névváltoztatása 2014 nyarán az orosz közéletet foglalkoztató témák egyikévé nőtte ki magát. 2014 júniusában, a normandiai partraszállás 70. évfordulóján merült fel az a gondolat, hogy a Volga menti Volgográd ismét a Sztálingrád nevet viselje. Vlagyimir Putyin orosz elnök a város lakóira bízta a döntést. Az Orosz Ortodox Egyház jelezte, hogy nem ellenzi a város névváltoztatását. A Volgográd neve körül kirobbant politikai vita során az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártjának vezetője, Gennagyij Zjuganov azzal az ötlettel állt elő, hogy az „északi fővárosban” is tartsanak népszavazást arról, hogy visszakapja-e Szentpétervár a korábbi Leningrád nevet. Az ellenzéki Zjuganov nem számít ugyan jelentéktelen tényezőnek az orosz politikában, de Szentpétervár névváltoztatására vonatkozó váratlan kezdeményezése nem talált támogatásra. Jelen tanulmányban áttekintjük, hogy hogyan és miért változott meg Szentpétervár neve, történelmi szerepe az elmúlt három évszázad során.

A városlapítás

A Balti-tengeren, melynek neve valószínűleg egy mocsár jelentésű ósszláv szóból származik, ősidőktől fogva fontos kereskedelmi útvonalak vezettek. I. Péter (1682–1725) orosz cár számára nyilvánvalóvá vált, hogy a tengerektől elzárt Oroszország további fejlődését csak úgy lehet biztosítani, ha nyitva áll az út a tengerekhez. I. Péter a Balti-tenger és partvidéke birtoklásáért hosszú, de sikeres háborút vívott a svédek ellen, akik a 17. század utolsó harmadában Európa legjobb katonáinak számítottak. Az északi háború (1700–21) első időszakában a jó stratégiai érzékel megáldott cár, akinek neve elé utódai méltán teszik oda a „nagy” jelzőt, Oroszország számára vissza tudta hódítani a IV. (Rettegett) Iván uralkodása előtt elveszett Néva-parti földeket és kulcsfontosságú kijáratot szerzett a Balti-tenger felé. Oroszország ezáltal aktívan bekapcsolódhatott

a világereskedelembé és a világpolitika egyik meghatározó hatalmává léphetett elő.

A legtöbb európai város ezeréves múlttal dicsekedhet. Amikor a baltikumi Hanza-városok virágoznak, a jövődöbéli Szentpétervárnak még nyoma sincs. Szentpétervár későn, csak a 18. század elején jelent meg az európai városok sorában. Az orosz cár eredetileg a svédek elleni erődtípusnak és az általa létrehozott orosz flotta kikötőjének szánta az új települést, de az hamarosan egy nagyhatalom fővárosának adott otthont.

I. Péter félelmetesen modern jelenség volt, aki Európával akart azonosulni. Több, mint egy esztendő európai tartózkodása számos vonatkozásban felnyitotta a szemét. Úgy döntött, hogy megtöri az orosz hagyományok erejét, és gyökerestül kiszakítja Oroszországot régi talajából és európai talajba ülteti. A cár Szentpétervár alapításakor nem Európát utánzó, hanem valószínű európai várost álmodott meg a kontinensnyi orosz birodalom európai peremére, a Finn-öböl partjára. Kortársai örült ötletnek tartották a városlapítást az északi folyó deltájában. Szentpétervár létrehozása ugyanolyan csekély társadalmi támogatást tudhatott maga mögött, mint a cár azon törekvése, hogy hazáját, a befelé forduló, „klausztrófóbiás” orosz világot kinyissa Európa felé. Az alattvalóival szemben irgalmat nem ismerő cár maximális önkényuralmat gyakorolt, hogy elképzeléseit véghez tudja vinni.

Az ingoványos talajt először meg kellett erősíteni, a mocsárba cölöpöket kellett verni. Az Oroszország gazdasági és társadalmi fejlődését felgyorsító reformer cár nem riadt vissza a súlyos áldozatoktól sem: az ország minden részéből Péter parancsára idekényszerített emberek tízezrei pusztultak el az építkezések kezdetén. Ezért Észak Velencéjének alapjait a gerendák százezrei mellett a névtelen cölöpverők csontjai alkották. A cári erőszak, a rémségek és borzalmak szörnyű élménye következtében az orosz nép meg volt győződve arról, hogy Péter maga az Antikrisztus. Később a zsarnoki lelkületű cár képe halványodni kezdett, s a munkaszerető, életét az ország bámulatos gyorsaságú fejlesztésének

szentelő cár alakja került előtérbe. Mindazonáltal, amennyire ijesztő képet nyújt a városalapítás időszaka, annyira csodálatra méltó eredményt ért el a cári tettvágy és akarat.

I. Péter hadserege 1703. május 1-jén elfoglalta a Néva torkolatvidékén fekvő Nyensanz svéd erődöt. Az orosz uralkodó Nyensanz birtokba vétele után nem erősítette meg a megrongálódott svéd erőd sáncait, hanem megfelelőbb, a természet szeszélyeinek kevésbé kitett helyet keresett egy új erődítmény számára. A Balti térség feletti orosz fennhatóság biztosítása érdekében I. Péter az általa kijelölt helyen, a bővizű Néva Nyúl-szigetén elrendelte a Péter-Pál erőd építési munkálatainak elkezdését. Maga a harmincegy esztendőes cár, akit az új flotta felállításának ügyei kötöttek le, nem vett részt az alapkövetélen. A Péter-Pál erőd alapjainak ünnepélyes elhelyezése Péter barátja és bizalmasa, Alekszandr Danyilovics Mensikov herceg jelenlétében történt 1703. május 16-án (az új időszámítás szerint május 27-én), a Szentháromság hetében. A Nagy- és Kis-Néva összefolyásánál épülő erődöt a cár 1704-ben egy külső, előretolt védelmi állással, a Finn-öblöt a Kronstadti öböltől elválasztó Kotlin-szigeten emelt Kronstadti tengeri erőddel biztosította.

Szentpétervár első építménye, a Péter-Pál erőd alapjainak lerakása utáni években a város első lakosai, a cár bizalmasai és a kereskedők főként az erőd közelében, az erőd melletti Szentháromság-templom körül építkeztek. Itt alakult ki a város első főtere, amelyet Szentháromság térnek neveztek. A tér központi szerepét az is erősítette, hogy itt állt I. Péter földszintes faháza, a cár első „palotája”, és a közeli Néva-parton jött létre a kereskedelmi- és hadikikötő.

Az uralkodó az alapításkor nem rendelkezett előzetes részletes várostervvel, de szigorú alapelveként fogalmazódott meg, hogy egyenes utcákat, geometriailag szabályos tereket kell kialakítani és a lakóépületek az utca vonalában álljanak. A geometrikus szemlélet azonban a természeti környezet messzemenő figyelembe vételével párosult. A város építését maga a cár és az általa 1709-ben létrehozott Építésügyi Bizottság szigorúan szabályozta, ellenőrizte. Az energikusan kibontakozó építőmunkához rengetek köre

volt szükség, ezért Nagy Péter a kőépítkezéshez szükséges nagy mennyiségű anyagi eszközt Szentpétervárra összpontosította. Minden nagy távolságból kocsival vagy hajóval ide érkezőnek köveket kellett hoznia magával. A szentpétervári kőépítkezések biztosítása érdekében a cár 1714-ben azt is elrendelte, hogy Oroszországban kizárólag Szentpéterváron emelhetnek kőépületeket.

Szentpétervár

A svédektől visszahódított ősi orosz földön a cár akaratából létrehozott várost Péter apostol tiszteletére és holland mintára *Sankt Piter Burh*-nak nevezték el. A városnév nem az uralkodó ötlete volt, hanem Mensikov hercegtől származott, s a cár elfogadta bizalmasa javaslatát. I. Péter tapasztalt külföldi építőmesterekre bízta az építkezések irányítását. Az új Néva-parti város mintájával ugyan Amszterdam szolgált, ahol I. Péter 1697-ben ácsként hajógyárakba szerződött, de a megvalósult, pompás küllemű és könnyed eleganciájú Szentpétervár mégsem hasonlított a holland városra. „A Pétert követő korokban már nem különálló épületeket emeltek, hanem építészeti együtteseket terveztek, pontosabban szólva, építészeti tájképeket. Az európai építészeti stílusoktól eddig érintetlen Oroszország felnyitotta a zsilipeket, és beáramlott a barokk a klasszicizmussal együtt, és megtöltötte Szentpétervár utcáit és rakpartjait. Az orgonásipokra emlékeztető oszlopsorok egy időben nőttek ki a földből a paloták homlokzataival. (...) A legkisebb részletekre is aggályosan ügyeltek. A folyók és csatornák gránitburkolata és vasrácsaik számtalan apró díszítőelemének végtelenül elegáns volta minderről ékeken szól. A paloták termeinek és a cári család meg az arisztokrácia Pétervár környéki rezidenciáinak belső kiképzése szintén erről tanúskodik.” (Brodzskij, 39.) A város palotái és templomai az európai építőművészetből táplálkoztak, de sajátosan orosz jelleget kaptak. Szentpétervár már I. Péter uralkodása évtizedeiben egyéni arculatú orosz város lett.

Nagy Péter cár 1709. június 27-én a poltavai csatában döntő győzelmet aratott a Carl Gustav Rehnskiöld tábornag által vezetett svéd erők fe-

lett. A város sorsát véglegesen meghatározó csata után Péter elégedetten vetette papírra: „Ezennel Isten segítségével leraktuk az utolsó követ Szentpétervár alapjaiba.” (Warnes, 104.) A cár csapatai 1710. június közepén elfoglalták a Péter-Pál erődtől mintegy 120 kilométerre északnyugatra fekvő svéd várost, Viborgot, s ezzel északról, a szárazföld felől is biztosították Szentpétervárt. A cári család 1710-ben Szentpétervárra költözött. Az új Romanov-város Oroszország távoli peremtelepülése maradt volna, ha I. Péter a fényes katonai sikerek után, az 1710-es évek elején az orosz konzervativizmus fellegvárának számító Moszkvából nem helyezi át ide Oroszország fővárosát. Péter cár az új várost nemcsak az állami, uralkodói tevékenység központjává tette, de az orosz birodalom vallási életének szívévé is formálta. Oroszország életének sorsdöntő eseményei a Nagy Péter cár utáni két évszázadban Szentpétervárhoz kötődtek.

I. Péternek feltétlen célja volt, hogy Oroszországot kimozdítsa addigi elszigeteltségéből, ugyanakkor az európai életformát az ortodoxia szellemiségével akarta ötvözni. A cár gondot fordított arra, hogy a hagyományokkal még nem rendelkező új fővárost lelkeséggel töltsen meg és szakralizálja. Ahogyan a régi orosz fővárosok, Kijev és Moszkva mellett kolostorok épültek (Kijevo-Pecerszkaja Lavra, Trojice-Szergijeva Lavra), I. Péter Szentpétervárnak is saját szent helyet létesített. Az általa vasakarattal és elszánt-sággal létrehozott várost égi névkoronára, Szent Péterre, az egyik legtekintélyesebb apostol védelmére bízta ugyan, de nem az ő kultuszát honosította meg. Péter választása az orosz ortodox egyház által 1547-ben szentté avatott Alekszandr Nyevszkijre esett. A cár 1710 nyarán elrendelte, hogy a Néva és a Fekete-patak közti területen – ahol a hagyomány szerint 1240-ben Alekszandr novgorodi fejedelem, 1301-ban pedig Alekszandr fia, Andrej fejedelem győzelmet aratott a svédek felett –, kolostort emeljenek Alekszandr Nyevszkij tiszteletére. A szent földi maradványait átszállították Vlagyimirből Szentpétervárra, és az orosz-svéd északi háborút lezáró, Oroszország győzelmét elismerő nystadi béke harmadik évfordulóján, 1724. augusztus 30-án ünnepélyesen elhelyezték az új kolostorban.

Az új fővárosban az egyházi épületeknek nem volt kevésbé fontos szerepük Szentpétervár fejlődése szempontjából, mint a világiaknak. A város életére jellemző széleskörű tolerancia kialakulásában az is közrejátszott, hogy a 18. század első felében az Oroszország más részéből az új tengeri kikötővárosba érkező ortodox keresztények éppúgy betelepülőknek érezhették magukat, mint a külföldiek. A városba érkező külföldiek – főként németek és hollandok – megőrizhették életformájukat, engedélyezték számukra templomok építését, s azokban lutheránus, katolikus istentiszteletet tarthattak. A legkülönbözőbb etnikai csoportoknak és felekezeteknek otthont adó északi várost a külföldi utazók találónan nevezték „hőlepte Babilonnak”.

Nagy Péter cár és felesége, I. Katalin cárnő halála, majd Mensikov herceg félreállítását követően, 1728-ban a Moszkva-párti orosz arisztokraták rávették Nagy Péter cár unokáját, II. Pétert (1727–1730), hogy az udvar és a kormányhivatalok költözzenek vissza az 1147-ben alapított Moszkvába. Az ekkor mindössze tizenkét éves orosz uralkodó módosította I. Péter 1714-es rendeletét is: ettől kezdve Szentpéterváron kívül Moszkvában is lehetett köépületeket emelni. A tizennégy évesen feketehimlőben elhunyt II. Péter utóda, Anna Ivanovna (1730–1740) 1732-ben ismét a Néva-parti nagyvárosba helyezte át az Orosz Birodalom fővárosát. II. (Nagy) Katalin (1762–1796) – az ötödik orosz uralkodó, aki I. Péter cár halála után palotaforradalom révén került hatalomra – uralkodása első évtizedeiben gránitlapokkal burkoltatta a Néva, a folyóágak és csatornák partjait. A város a 18. században déli irányban terjeszkedett: I. Péter korában Szentpétervár természetes határa a Mojka-csatornánál húzódott, II. Katalin időszakában már a Mojkától jóval délebbre lévő Fontanka-csatornán túl is zajlottak az építkezések.

Szentpétervár fantasztikus energiával bújta ki a földből. Századik születésnapját már több mint kétszázhuszezer, a kétszázadikat közel másfél millió lakossal ünnepelte. A 18-19. században nemcsak Európa legújabb, hanem egyik legmodernebb városa is lett. A virágzó gazdaságú, pezsgő szellemi és kulturális élettel rendelkező orosz fővárost az ide látogató külföldiek Északi

Palmyrának is nevezték. A *Vogue* magazin 1913-ban Európa lelegegészségesebb fővárosaként mutatta be Szentpétervárt. A Romanovok időszejében a város az orosz tudományosság fellegvárának számított, itt alkotott Lomonoszov és Mengyelejev. Szentpétervár – Moszkva és Odessza mellett – a legszínvonalasabb zenei központ, a legjelentősebb orosz és külföldi művészek fellépésének színtere volt. A leningrádi származású, Nobel-díjas orosz író, Joszif Brodskij meggyőzően érvel amellett, hogy az északi egék alatt, Szentpéterváron született meg az orosz irodalom, amelynek „fő témája viszont már Pétervár alapításától fogva a város külső és belső szellemi terének ábrázolása, ennek hatása az emberekre, belső világukra. (...) Ha az ismert mondás szerint az orosz írók mindannyian »Gogol köpönyegéből bújtak ki«, akkor nem árt emlékeztetni arra sem, hogy ezt a köpönyeget nem másutt, mint Péterváron, a 19. század elején rángatták le a szegény csinovnyik válláról. Az alaphangot azonban Puskin adta meg a *Bronzlovasban*.” (Brodskij, 40-41.)

Petrográd

A Szentpétervár felépítésével „Európára ablakot nyitó” Nagy Péter cár az általa alapított városnak az oroszok számára szokatlan hangzású nevet adott, ezért a halála utáni évtizedekben a németes Szankt Petyerburg elnevezés állandósult. Az első világháború éveit jelentős változások hozták a város életében és elnevezésében. 1914. augusztus 1-jén Németország hadat üzent az Orosz Birodalomnak. Az Oroszországot átható németellenes hangulatban II. Miklós cár a Néva-parti főváros Szentpétervár (Szankt Petyerburg) nevét 1914. augusztus 18-án Petrográdra változtatta. A város neve nemcsak oroszosodott, de a „szent” előtagot is elveszítette.

A bolsevikok 1917 őszén a „világ legelvonhatóbb és legmesterkétebb városában” – ahogyan Dosztojevszkij nevezte Szentpétervárt –, léptek a történelem színpadára. Az ekkor már csaknem két évtizede létező és működő politikai mozgalom Lenin vezetésével magához ragadta a hatalmat és több mint hét évtizedre az ország egyeduralgó politikai erejévé vált. A szovjet történetírás

hamis glóriával övezte a bolsevik forradalmat, azt a látszatot keltve, mintha a Téli Palota 1917. október 25-26-ra (november 7-8-ra) virradó éjszaka történt elfoglalása lett volna a szovjethatalomért vívott harc legfőbb, dicsőséges színtere. „Amit a történelemkönyvek Nagy Októberi Szocialista Forradalomnak neveznek – jegyzi meg Brodskij –, valójában nem volt más, mint egy egyszerű, vérméltó fordulat. A Vörös Gárda nem sokkal azelőtt szerveződött egysége az Auróra cirkáló ágyújának vaktölténnyel leadott lövése jelére behatolt a Téli Palotába, és letartóztatta az ideiglenes kormány – amely a cár trónról való lemondása után próbálta kormányozni az országot – ott tartózkodó minisztereinek egy csoportját. A vörösgárdisták nem találkoztak ellenállással: megérszakolták a palotát őrző női zászlóalj felét, és kirabolták a termeket. Eközben agyonlőttek két vörösgárdistát, egy pedig megfulladt a borpincében. A Palota téren igazi lövöldözés – mikor hullottak az emberek, és fényszórók pásztázták az eget – csak később, Szergej Eizenstejn filmjében volt.” (Brodskij, 49.)

A város múltjában az alapítás utáni első két száz év dinasztikus történet, a Romanovok története volt. A Romanovok Oroszorszázával mindenben szakítani akaró bolsevikok elhatározták, Petrográdot megfosztják korábbi vezető szerepétől, ezért 1918. március 12-től a szovjethatalom központját Moszkvába helyezték át, amely Nagy Péter előtt Oroszország szívének számított. Az Orosz Szocialista Szövetségi Szovjet Köztársaság fővárosa Moszkvába történő „ideiglenes” átköltöztetésében valószínűleg az a megfontolás is közrejátszott, hogy a kommunisták katonailag veszélyeztetve érezték magukat, számítottak egy esetleges Finnország felőli támadásra. Voltak, akik a főváros cserében a katonai szükséghelyzet megnyilvánulásán túl Szovjet-Oroszország Európából történő földrajzi és politikai visszavonulását látták.

Miután Moszkva lett a főváros, két évtizedes viszonylagos csendesség köszöntött a kommunista propaganda szótárában a „forradalom bölcsőjének” nevezett városra: „Az egész országon átvonult a polgárháború vihára, a nemzetben szörnyű hasadás ment végbe, két ellenséges táborra szakadt; de itt, a Néva partján, két évszázad

óta először nyugalom honolt, s a kiüresedett terek macskakövei között és a járdák résein át kinőtt a fű. Igaz, az éhség és a CSEKA (a KGB leánykori neve) megkövetelte a magát.” (Brodskij, 49-50.) Nehéz eldönteni, hogy a Romanovok egykori székhelyét sújtó borzalmak közül a városra lecsapott éhínség vagy a szovjet állambiztonsági szervek szedtek több áldozatot.

Leningrád

1924. január 26-án a szovjetek második össz-szövetségi kongresszusa a város nevének megváltoztatása mellett döntött: a mindössze egy évtizede Petrográdra átkeresztelt várost a Szovjetunió politikai rendszerének 1924. január 21-én elhunyt alapítójának emlékére Leningrádnak nevezték el. Nem tudhatjuk, hogy Lenin hogyan vélekedett volna arról, hogy az ő nevét viselje a Romanovok egykori székhelye. A város lakói nem egykönnyen barátkoztak meg az új városnévvel. A város hivatalos nevei mindig is nehezen kimondhatóak voltak, ezért az ott élők lakóhelyüket 1924 után is egyszerűen „Pityer”-nek hívták, ahogyan azt a város polgárai már a 18. század óta a mindennapi kommunikáció során emlegették.

A város régi, barokk és klasszicista stílusú nyegyedeinek a Romanovok korában kialakult arcú-lata a kommunista évtizedekben alig változott, szinte érintetlen maradt. Az „új világ” kezdetén, 1918-ban az egykori dicsőséges cári Szentpétervár főutcáját, a híres Névai sugárutat Október 25-dike sugárútra keresztelték át, de 1944-ben visszakapta eredeti nevét. A Szentháromság-templomot, amely körül Szentpétervár első főtere kialakult, a kommunisták 1929-ben lerombolták, s az így megnagyobbodott Szentháromság tér a Forradalom tere nevet kapta. A kommunista városatyák – néhány templom eltüntetésétől eltekintve – nagyobb rombolást nem vittek végbe, ugyanakkor hagyták, hogy a Romanovoknak otthont adó város több ezer palotája lassú pusztulásnak induljon.

A 18. század elején a semmiből életre hívott város az 1940-es évek első felében kis híján a semmibe hullott vissza. A náci Harmadik Birodalom

1941. június 22-én megindította a Szovjetunió ellen a Barbarossa-hadműveletet. A túlerőben lévő Wehrmacht augusztusban megközelítette Leningrádot, a náci ostromgyűrű szeptember elején kezdett bezárulni a város körül. Adolf Hitler parancsa így szólt: „Nem lehet német katonák életét kockáztatni azért, hogy az orosz városokat a tűzvészől megmentsük, vagy ezeknek lakosságát a német városok terhére éllemezük.” Porig akarta rombolni a több mint hárommillió lakosú Leningrádot. A győzelemre készülő Hitler az aranykopolás Szent Izák-székesegyházzal szemben lévő Astoria Szállóban tervezte a város elfoglalását megünnepelni. A német hadsereg és szövetségesei által körbezárt leningrádiak azonban – a hátszástól elvágván – két és fél éven át hősiesszen küzdöttek a városért. Az ostromlottaknak két és fél éven át kellett szembe nézniük a hideggel, az éhséggel, a járvánnyal, a tüzéségi tűzzel, a légi bombázással. A szovjet csapatok 1943. január 18-án törték át a Leningrád körüli német blokádot, de a város háborús megpróbáltatásai csak 1944 januárjában értek véget. Leningrád elszánt élni akarással fölébe kerekedett a német hódítóknak.

A 872 napig körülzárt városban közel egymillióan haltak meg. A náci blokádi hősi halottainak méltóságteljes sírmezőket alakítottak ki a városban. A legnagyobb nekropoliszban, a Szentpétervár északkeleti részében 1960-ban létesült pizskarjovói temetőben 420 ezer polgári áldozat nyugszik, akik éhen haltak, megfágytak vagy bombatámadásoktól pusztultak el. A hatalmas, 26 hektár területű temetőben nyugszik az a 70 ezer szovjet katona is, akik a város védelmében áldozták életüket. A temető közepén emelkedő *Haza Anyácska* bronzszobor talapzatán az „Itt nyugszik Leningrád” felirat olvasható. A rövid szöveg azért is pontos, mert a városvédő nép a heroikus küzdelem időszakában már nem szentpéterváriként vagy petrográdként, hanem leningrádként tekintett magára.

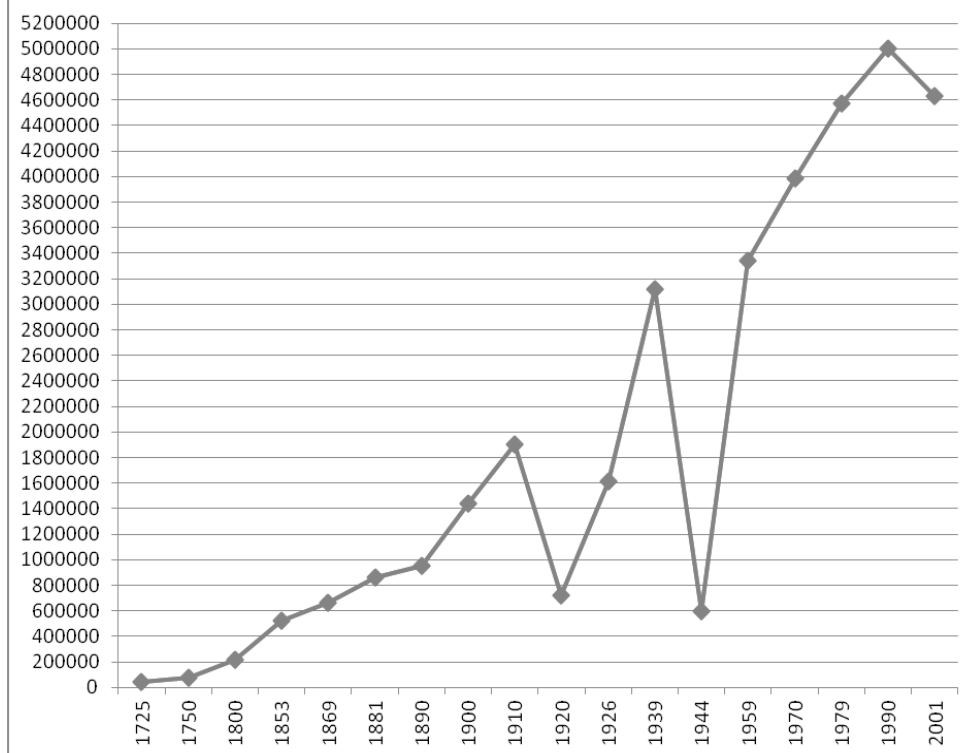
Sztálin, aki Lenin mellett nemzetiségügyi népbiztosként kezdte politikai karrierjét, nem szerette az idegenek és az idegen eszmék iránt toleranciát mutató Néva-parti várost, tudatosan elfordult tőle. A Nagy Honvédő Háború (1941-45) után valószínűleg ezért is halogatta Leningrád újjáépítését, az európai szovjet nagyvárosok sorának végén

Szentpétervár lakosságának változása 1725 és 2001 között

Év	Lakosság	Év	Lakosság
1725	40.000	1920	722.000
1750	74.000	1926	1.614.000
1800	220.000	1939	3.119.000
1853	523.000	1944	kb. 600.000
1869	667.200	1959	3.340.000
1881	861.300	1970	3.987.000
1890	954.400	1979	4.569.000
1900	1.439.600	1990	5.002.000
1910	1.905.600	2001	4.628.000

Az Энциклопедия Санкт-Петербурга: Население adatai alapján

**Szentpétervár lakosságának változásának dinamikája
1725 és 2001 között**

szerepelt a „forradalom bölcsőjének” helyreállítása. Sztálin Moszkvában, a munkásfővárosban érezte otthon magát, elsősorban Moszkvát fejlesztette és tette rendszere kirakatvárosává. A moszkvai metróhálózat 1935-ben létesült, a 11 km hosszú első leningrádi metróvonalat – amely a történelmi központot a délnyugati munkás- és lakónegyeddal kötötte össze a Felkelés tere és Avtovo állomások között – Sztálin halála után két és fél évvel, 1955. november 15-én avatták fel. Leningrátot csak a Brezsnyev-korszak elején, 1965. május 8-án tüntették ki legnagyobb diadaláért a „Hős Város” címmel, és még húsz évnek kellett eltelténie, hogy „Leningrád Hős Város” obeliszket emeljenek a Felkelés tere közepén. Magával a Szentpétervárt alapító cárral azonban a szovjet időszakban nem bántak mostohán sem az ideológusok, sem a történészek. Ebben az is közrejátszhatott, hogy Sztálin Nagy Péter uralkodását „az ország elmaradott keretei közül történő, páratlan kiugrási kísérletként” értékelte, és a cár első hajójának 1939-ben díszhelyet alakított ki a leningrádi Haditengerészeti Múzeumban. (Warnes, 91-92.)

Szentpétervár

1991 nyarán a leningrádi városi tanács kezdeményezésére a Szovjetunió második legnagyobb városának polgárai népszavazáson dönthettek városuk nevééről. Mihail Gorbacsov szovjet államfő azt szerette volna, hogy az északi nagyváros Leningrád maradjon, a polgárok azonban arra szavaztak, hogy Leningrád kapja vissza a Szentpétervár nevet. A valaha Szentpétervárnak elkeresztelt város 1991. október 1-jétől hivatalosan is újra az eredeti nevét viseli. A pétérváriak számára azonban továbbra is megmaradt „Pityer”-nek.

Szentpétervár történelmi városnevének visszaadása után a kilencvenes évek Oroszországot a szovjet szimbólumoktól való eltávolodás és a cári idők nagy hatalmi szimbolikájához való visszatérés jellemezte. Jelcin elnök elrendelte, hogy a cári fehér-kék-piros trikolor legyen az ország zászlaja, a birodalmi kétfejű sas jelenjen meg az orosz állam címerén. A bolsevik forradalom nap-

ját, november 7-ét 1996-ban a „kiengesztelődés és megértés napjává” változtatták.

A Romanovok három évszázadon át tartó uralma II. Miklós cár 1917. március 2-i lemondásával ért véget. A bolsevikok több hónapos fogva tartás után 1918. július 17-én a jekatyerinburgi Ipatyevházban kivégezték az orosz cári családot. Borisz Jelcin elnök az utolsó Romanov és családja földi maradványait átszállította Jekatyerinburgból Szentpétervárra. 1998. július 17-én, a kivégzés nyolcvanadik évfordulóján Borisz Jelcin és a Romanov-dinasztia több mint hatvan leszármazottja jelenlétében ünnepélyes ceremóniával a szentpétervári Péter-Pál székesegyházban temették el II. Miklós cárt, családját és a velük együtt lemészárolt személyzetet.

A 21. század meghozta az ötmillió lakosú város felvirágzását, amelyhez erőteljesen hozzájárult a 2000-ben orosz elnökké választott, szentpétervári származású Vlagyimir Putyin és szintén a városból származó politikai holdudvara. A kétezres évek elején újra fellángolt az évszázados vita, hogy Moszkva vagy Szentpétervár legyen Oroszország fővárosa. Az orosz hatalmi struktúrában kulcspozíciókat betöltő „pityeriek” ekkor kísérletet tettek ugyan arra, hogy bizonyos fővárosi jogköröket a Néva-parti nagyvárosba telepítsenek, ezt azonban nem tudták megvalósítani. Szentpétervár, ha a főváros státusát nem is kapta vissza a Putyin neve fémjelezte korszak közel másfél évtizede alatt, az itt megrendezésre került világpolitikai csúcstalálkozók jelzik, hogy ceremonális jelentőségét visszanyerte. Szentpétervár politikai súlyát az is növelte, hogy 2008. május 21-től a Néva-parti városba, az egykori Szenátus és Színódus neoklasszikus stílusú épületébe tette át székhelyét az orosz alkotmánybíróság. Az orosz alkotmány szerint Moszkva az Oroszországi Föderáció székhelye, Szentpétervár azonban fővároshoz méltó funkciókat kapott. Az „északi” és a „keleti” főváros közötti hagyományos rivalizálás tehát még korántsem ért véget.

KALMÁR ZOLTÁN

Irodalom

Brodzskij, Joszif: "Leningrád," Pompeji, №1, 1990, pp. 33-56.

Даринский, Анатолий Викторович – Старцев, Виталий Иванович: История Санкт-Петербурга. СПб.: Глагол, 2002.

"Энциклопедия Санкт-Петербурга: Население" Elérés: <http://www.encspb.ru/object/2804035787?lc=ru> (2014. július 21.)

Ikonnyikov, Andrej V.: Leningrád. Budapest: Corvina, 1977.

Lindner, Rainer: "Putins Geschichtspolitik: Die Inszenierung der Vergangenheit in Russland," Internationale Politik, №8, 2006, pp. 112-120.

Морева, Любава (Отв. ред.): Метафизика Петербурга. Петербургские чтения по теории, истории и философии культуры; Вып. 1. СПб.: Эйдос, 1993.

"Святой благоверный великий князь Александр Невский – в схиме Алексий," Elérés: <http://days.pravoslavie.ru/Life/life6392.htm> (2014. július 17.)

Синдаловский, Наум Александрович: Петербург. От дома к дому... От легенды к легенде... С.-Петербург: Норинт, 2012.

Warnes, David: Az orosz cárok krónikája: Az Orosz Birodalom uralkodóinak története. Budapest: Geopen, 2002.